

Svensk export och internationell handelstillväxt

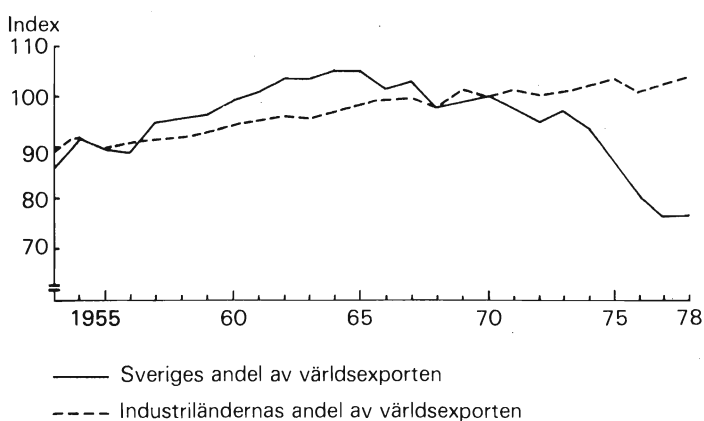
av Eva Christina Horwitz

Marknadsandelsutvecklingen

Den svenska exportens andel av världshandeln ökade fram till mitten av 60-talet men har därefter sjunkit. Nedgången från och med 1975 har varit synnerligen kraftig. 1977 – 78 var den svenska exportens andel av världshandeln således endast ca 75 % av 1970 års nivå. Denna utveckling, som illustreras i figur 6, står i stark kontrast till vad som gäller för industriländerna i allmänhet, vilkas andel av världshandeln ökat under hela perioden.

Under efterkrigstiden fram till 1965 var den svenska exportens årliga volymtillväxt snabbare än vad som gällde övriga industriländer, 8,0 jämfört med 7,5 %. Därefter var den något långsammare än för övriga länder, 8,2 mot 9,7 % per år. Volymtillväxten i svensk export var alltså oförändrat hög. Marknadsandelsutvecklingen för Sveriges vidkommande under denna period beror således på en mycket kraftig ökning i handeln för andra länder och inte på någon försvagning när det gäller svensk exporttillväxt relativt tidigare perioder. Den snabba ökningen av världshandeln sammanhänger delvis med den ökade ekonomiska integrationen bland västvärldens industriländer. Vi kan i figur 6 notera en svagt nedåtgående trend i den svenska andelen av total export fram till 1974 – 75 och ett kraftigt fall därefter. Under 70-talet fram till 1975 gäller att svensk export ökade mindre än övriga industriländers men att prisökningarna, dvs enhetsvärdena för exporten, har varit något snabbare för svensk export än för övriga länders, varför marknadsandelsutvecklingen i värde termer varit mindre ogynnsam. Beträffande den tredje fasen, dvs perio-

Figur 6. Sveriges respektive industriländernas andel av världsexporten 1953 – 1978 Index 1970 = 100

Källa: Horwitz, E Ch, 1979, "Världshandeln, marknadsandelar och svenska kostnader" i *Utrikeshandel, inflation och arbetsmarknad*. Specialstudier, Del I, för IUI:s långtidsbedömning 1979.

den efter 1975, är det fortfarande för tidigt att dra säkra slutsatser om hur stor del av den kraftiga sänkningen till och med 1978 som är tillfällig (konjunkturell) och hur stor del som blir bestående (strukturell).

För att bättre belysa denna fråga blir det nödvändigt att mer systematiskt beskriva utvecklingen av den svenska exportens marknadsandelar. Den nedåtgående trenden i marknadsandelar analyseras i det följande efter tre kriterier:

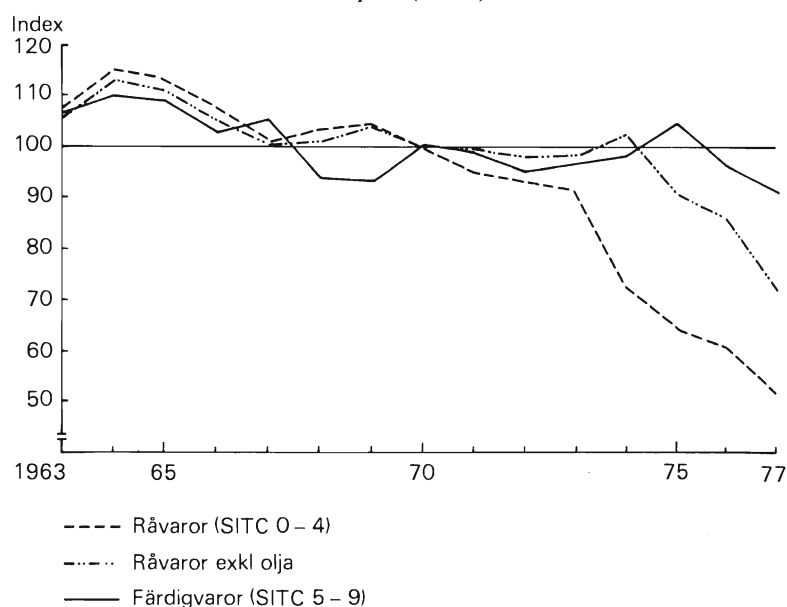
- den svenska exportens varusammansättning
- den svenska exportens länderinriktning
- det svenska kostnadsläget relativt omvärlden.

Varusammansättningen

Den föregående beskrivningen av marknadsandelarnas utveckling har skett utifrån en jämförelse mellan svensk export och andra industriländers export totalt. I det följande analyseras de svenska marknadsandelarna beräknade som den svenska andelen av total import till respektive marknad. Databasen utgörs av importsiffror för ca 40 varugrupper och 14 länder sedan 1963. Den nedåtgående trenden i den svenska andelen av total import till OECD-länderna kan förklaras med utvecklingen för ett fåtal varugrupper som väger tungt i svensk export, främst järnmalm, trävaror, pappersmassa och transportmedel. Fram till den extremt kraftiga nedgången i exportens marknadsandelar 1976 – 77 är den svenska exportens relativt svaga volymtillväxt till

Figur 7. Sveriges marknadsandelar 1963 – 1977

Andel av OECD's import (värde) Index 1970 = 100

största delen en följd av den stora andelen råvaror i svensk export. Handeln med råvaror har inte vuxit i samma takt som handeln med mer förädlade produkter. Samtidigt har det skett marknadsförluster för svensk export inom dessa varugrupper, framför allt vad beträffar malm och massa. En grov uppdelning av exporten på råvaror och bearbetade varor (figur 7) visar att marknadsandelarförlusterna började under andra hälften av 60-talet och blev särskilt stora efter 1974. Från 1967 och fram till 1974 var marknadsandelarna för råvaror i löpande priser i stort sett oförändrade, om man exkluderar import av olja och andra bränslen ur OECD:s totala import, under det att andelarna för bearbetade industrivaror ökade.

Den volymmässigt svagare utvecklingen av råvaruexporten har delvis kompenseras genom att det skett en vridning mot ett större färdigvaruinnehåll i svensk export. Detta gäller i högre grad för Sverige än för de flesta industriländer. De bearbetade varorna (till vilka man räknar SITC-grupperna 5 – 9) utgör en relativt stor del av industriländernas handel. Dessa varors andel av den totala exporten har ökat betydligt under efterkrigstiden, i första hand till följd av en kraftig tillväxt i handeln med maskiner och transportmedel.

Sammansättningen av total export skiljer sig dock betydligt mellan olika industriländer och andelen industrivaror (bearbetade varor) varierar kraftigt, vilket framgår av tabell 4. I Västeuropa utgör industrivarorna nära 90 % av exporten medan andelen för Nordamerika endast är 65 %. Bakom den ökning som gäller för den totala exporten ligger en utvecklingstendens som varit speciellt kraftig i främst de nordiska länderna och däribland Sverige. Från att vid början av 60-talet ha hört till de "råvaruexporterande" länderna var Sverige 1977 bland de fem mest industrivaruinriktade exportörerna. Med en industri-

Tabell 4. *Andel bearbetade varor (SITC 5 – 9) av total export 1963, 1973, 1977 och 1978*

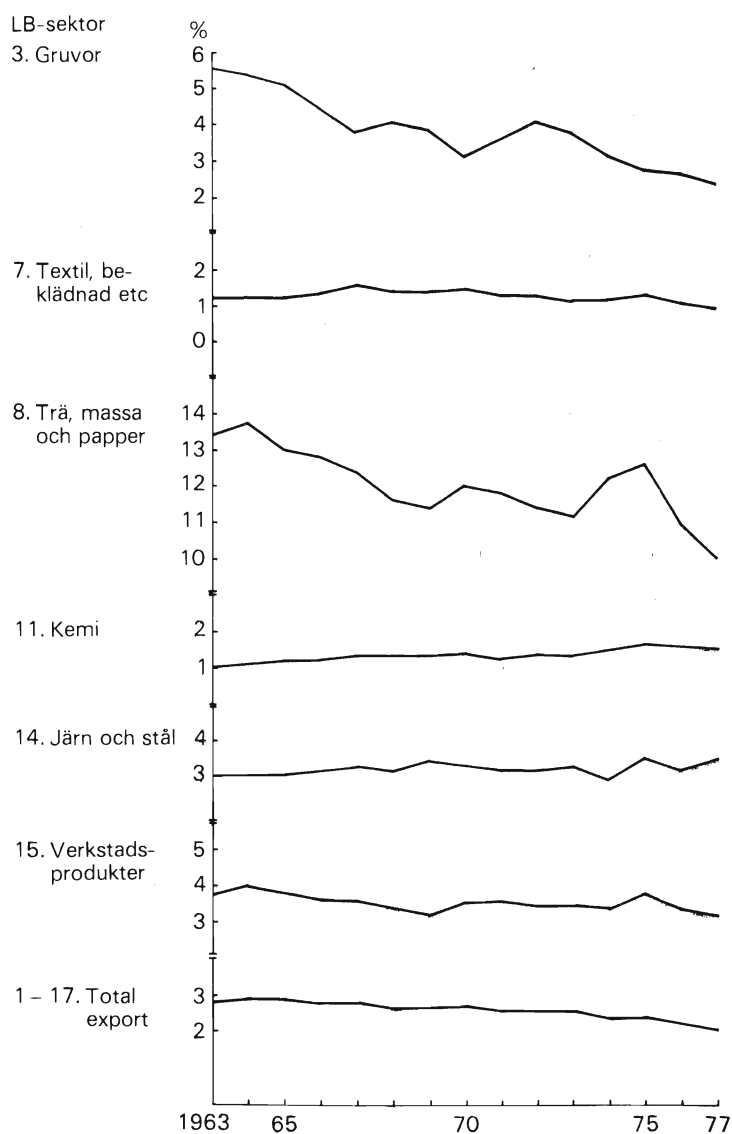
	1963	1973	1977	1978
Japan	90,8	94,1	95,8	97,5
Schweiz	91,7	91,8	91,7	94,9
Västtyskland	88,6	89,2	88,6	90,0
Italien	76,4	83,6	84,3	85,7
Sverige	68,7	77,2	83,1	82,7
Belgien	78,9	81,2	79,0	83,0
Storbritannien	76,9	83,6	80,7	83,2
Finland	56,8	72,7	77,5	77,1
Frankrike	71,2	71,0	75,8	77,9
USA	61,9	62,7	67,0	70,5
Norge	65,1	73,2	63,6	64,5
Danmark	40,5	53,6	56,0	56,1
Nederländerna	54,6	57,6	54,5	..
Kanada	41,8	51,8	52,9	58,6

Källor: FN. Monthly Bulletin of Statistics. Manufactured goods exports, spec Table D. IMF International Financial Statistics. OECD, Statistics of Foreign Trade Ser. B 1978.

varuandel på över 80 % liknade det svenska exportmönstret 1977 det som gäller för Västeuropa. Tabellen illustrerar således de kraftiga förändringar i exportstrukturen som svensk industri genomfört under 60- och 70-talen. Ett minskat beroende av råvaruexporten kan noteras också för Danmark, Finland och Kanada.

I gruppen bearbetade varor ingår bl a järn och stål samt papper, vilka baseras på inhemska råvaror. Det kan därför vara av intresse att notera att andelsförskjutningen mellan råvaror och färdigvaror inte beror på förändringar inom

Figur 8. Den svenska exportens andel av OECD-ländernas^a import (värde)

^a Här beräknad som summan av de för svensk export 14 mest betydelsefulla marknaderna

dessa varugrupper. Deras andel av svensk export har varit oförändrad respektive sjunkit under perioden. Det större industrivaruinnehållet för Sveriges del liksom för övriga länder kan i första hand förklaras med en kraftig uppgång för andelen maskiner och transportmedel i total export.

Den svenska exportens andel av total import till OECD fördelad på varugrupper som följer den indelning i produktionssektorer som används i IUI:s ekonometrisk makromodell redovisas i figur 8. Indelningen är visserligen något grövre än vad ett strikt iakttagande av definitionerna skulle innebära, men detta bör ha liten praktisk betydelse.

Av nedbrytningen på varugrupper och marknader framgår klart att den svenska exportens minskade andel av den totala OECD-importen beror på andelsförluster för råvaror: malm samt trä, massa och papper. Detta är varugrupper inom vilka svensk export traditionellt svarat för en stor andel, 10 – 15 % av den totala importen till OECD. Genomförs nedbrytningen på varugrupper ytterligare ett steg jämfört med vad som framgår av denna indelning framgår att de varugrupper som svarat för minskningen på råvarusidan är malm och massa, under det att t ex pappersexporten ökat i samma utsträckning som den totala importen. På färdigvarusidan ser utvecklingen betydligt jämnare ut men även här döljer den gjorda varugrupsindelningen stora olikheter. En kraftig ökning av verkstadsexporten har t ex i stort kompenserat en betydande nedgång i marknadsandelarna för personbilar och fartyg.

Länderinriktningen

Ett närmare studium av den svenska exportens andelar av total import till skilda OECD-länder visar att sammansättningen av svensk export skiljer sig avsevärt mellan olika marknader. Om man indelar exporten efter användningsområde, dvs rå- och insatsvaror, investeringsvaror och konsumentvaror, kan vi skilja på tre distinkta länderområden nämligen den nordiska marknaden, Västeuropa och utomeuropeiska marknader¹. Råvaruexporten är starkt koncentrerad till EG-länderna medan konsumtionsvaror och investeringsvaror spelar en stor roll i exporten dels till de nordiska länderna, dels till geografiskt mer avlägsna marknader.

Den sjunkande andelen för råvaruexporten är ett genomgående drag för den svenska exporten till alla länder. I övrigt visar skilda länderområden mycket olika utveckling. Under 70-talet har förlusterna av marknadsandelar i första hand inträffat på de nordiska marknaderna, där svensk export tidigare

¹ En diskussion av det svenska exportmönstret utefter denna uppdelning återfinns i Horwitz, E Ch, "Den svenska exporten efter användningsområde". *Industrikonjunkturen*, hösten 1977.

haft en stark ställning. Nedgången på den nordiska marknaden beror på utvecklingen för såväl råvaror som färdigvaror. Sedan 1971 har marknadsandelen för trävaror och massa minskat kraftigt. På färdigvarusidan gäller att marknadsandelarna för vissa varugrupper, främst icke elektriska maskiner, upphört att öka och att den nedåtgående tendensen för transportmedel fortsatt. En förklaring till denna stagnation kan vara handelssamarbetet i Europa. Detta ledde uppenbarligen till ökade marknadsandelar för svensk export på EFTA-länder under 60-talet men till en minskning på just dessa länder under 70-talet, då den fortsatta avvecklingen av EG-tullarna gjorde det relativt mindre attraktivt för EFTA-länderna att handla med varandra. Denna förklaring gällde dock inte generellt då det finns några varugrupper, t ex kemiska produkter, metallmanufaktur och elektriska maskiner, där de svenska andelarna av total import fortsatt att öka även under 70-talet.

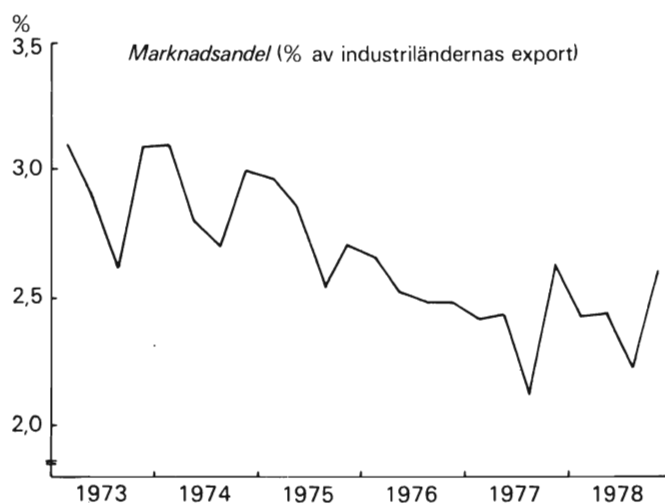
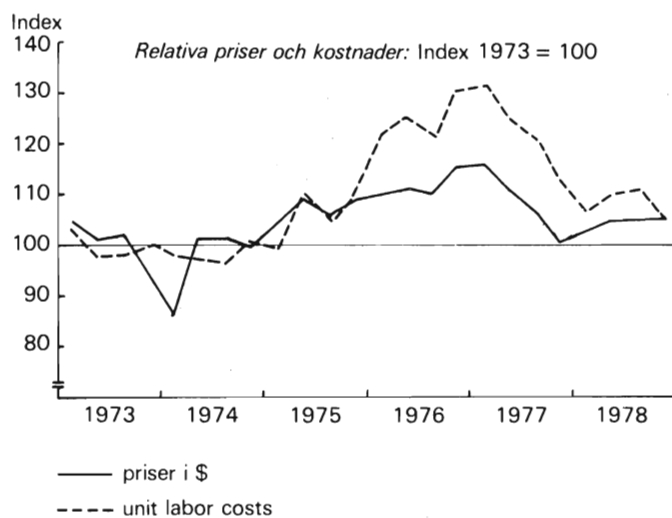
En närmare analys av de svenska andelarna av Västeuropas import – huvudsakligen EG-ländernas – visar att de marknadsandelsförluster som skett under framför allt 60-talet uteslutande föll på råvarorna. För övriga varugrupper, kemiska produkter, järn och stål samt verkstadsvaor, har de svenska marknadsandelarna bibehållits, trots den snabba ökningen av EG:s internhandel.

Den svenska kostnadsutvecklingen

De marknadsandelsförluster vi kan notera för svensk export skedde som vi tidigare sett huvudsakligen under andra hälften av 60-talet. Den svenska exportens ökning under 70-talet fram till 1975 har däremot i stort varit vad man kan förvänta, givet importutvecklingen på de mest betydelsefulla marknaderna och exportens varusammansättning. 1976 – 77 inträffade en stark nedgång som följde på en mycket kraftig kostnadshöjning för svensk industri (figur 9). Kostnadsstegringen mellan 1974 och 1976 var av den storleksordningen att det relativa konkurrensläget gentemot andra länder försämrades med 30 %. Detta skedde som följd av såväl en högre nominell lönestegring som en svagare produktivitetutveckling än i omvärlden. Med det svaga efterfrågeläge som rådde under perioden slog inte denna kostnadsdifferens igenom i prissättningen mer än till hälften. Relativpriset för industrivaror ökade ca 15 %.

Det finns i viss mån motstridiga tolkningar till vad som hänt under de senaste åren. Vid sidan av den relativa kostnadshöjningen inträffade en rad andra för svensk export generellt sett ogynnsamma förändringar. Man kan bl a peka på den internationella efterfrågans sammansättning. Efterfrågan på konsumtionsvaror var betydligt starkare än efterfrågan på insats- och investeringsvaror som utgör huvudposten av svensk export till OECD-länderna.

Figur 9. Svenska exportpriser relativt omvärlden samt marknadsandelsutvecklingen (bearbetade varor SITC 5 – 9) 1973 – 1978

Den kraftiga nedgången i marknadsandelarna måste dock till stor del tillskrivas det relativa kostnadsläget. Om vi räknar med att efterfrågan på svenska varor uteslutande bestäms av marknadstillväxten, dvs världshandelsökning, och priset, skulle en tioprocentig ökning av relativpriset leda till en minskning av marknadsandelarna med 16 % enligt de samband mellan relativprisutveckling och marknadsandelsförluster som skattats på basis av de se-

naste årens utveckling.¹ En mer generell test på detta sambands stabilitet kommer först att bli möjlig när utfallet av exporttillväxten 1979 är känt och effekten av relativprisförbättringen 1977–78 på marknadsandelsutvecklingen kan mätas. Jämfört med andra bedömningar av den svenska exportutvecklingen 1979 och 1980 som baserats på andra prognosmetoder tycks det ovanstående sambandet överskatta den positiva effekten av relativprisutvecklingen. En prognos baserad på den ovan skattade priselasticiteten och en världshandelstillväxt 1979 på ca 5 % skulle ge en ökning av svensk export av bearbetade varor 1979 på drygt 15 %, dvs ca 5 procentenheter över den bedömning som gjordes av t ex Industriförbundet och Konjunkturinstitutet våren 1979. För 1980 blir exportökningen ca 7 % under ett antagande om fortsatt världshandelstillväxt på 5 % och oförändrade relativpriser jämfört med dem som rådde vid slutet av 1978.

¹ Se E Ch Horwitz, "Världshandeln, marknadsandelar och svenska kostnader" i *Utrikeshandel, inflation och arbetsmarknad. Specialstudier, Del I, för IUI:s långtidsbedömning 1979*.